

Samenvatting

Tools4U is een individuele training in cognitieve en sociale vaardigheden die wordt toegepast als leerstraf voor jongeren die een delict gepleegd hebben. De training richt zich op het verbeteren van delictgerelateerde cognitieve en sociale vaardigheden (Albrecht & Spanjaard, 2007). Sinds de erkenning door de Erkenningscommissie Gedragsinterventies Justitie in 2007 is er in 2009 een procesevaluatie uitgevoerd, waarin geadviseerd werd om de uitvoering van Tools4U eerst 'op niveau te brengen' en de gesignaleerde knelpunten te verbeteren, om zo de weg voor vervolgonderzoek vrij te maken (Bosma, Asscher, Van der Laan, & Stams, 2011).

Sinds de procesevaluatie zijn er verschillende aanpassingen en verbeteringen doorgevoerd, waardoor verwacht wordt dat de uitvoering van Tools4U van voldoende niveau is voor het vervolgonderzoek, namelijk een doeltreffendheidsonderzoek om voor hererkenning in aanmerking te komen. Om na te gaan wat de doeltreffendheid van Tools4U is, is een onderzoek uitgevoerd, waarbij de volgende vragen onderzocht zijn: Wordt de juiste doelgroep bereikt? Wordt het programma uitgevoerd zoals bedoeld? Laten de deelnemers de verwachte ontwikkelingen op programmadoelen zien?

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen is dossieranalyse uitgevoerd bij een steekproef van een derde van alle jongeren die Tools4U kregen van mei 2011 tot mei 2012. Daarnaast zijn er vragenlijsten afgenomen bij jongeren, trainers en ouders bij aanvang en afloop van 115 Tools4U trainingen die gestart zijn tussen mei en oktober 2012.

Doelgroep

Op basis van verschillende kenmerken van jongeren die aan de training Tools4U deelnamen, kan geconcludeerd worden dat Tools4U grotendeels de juiste doelgroep bereikt. Tools4U plus is in een kwart van de gevallen opgelegd, vooral (overeenstemmend met de handleiding) aan jongeren jonger dan 15 jaar. Ouders in die plusvariant weken wat betreft vaardigheidstekorten niet af van ouders van jongeren met de individuele variant.

In totaal 16% (dossieranalyse) tot 17% (geobserveerde trainingen) van de jongeren die deelnamen aan Tools4U heeft geen delict gepleegd, maar de training voor spijbelen opgelegd gekregen. Bovendien wordt Tools4U regelmatig aan jongeren opgelegd bij wie de recidive niet (op gestandaardiseerde wijze) is ingeschat, of niet past binnen het indicatiecriterium van een midden tot hoog recidiverisico. Tot slot blijkt er in 23% van de geanalyseerde dossiers sprake te zijn van een of meerdere contra-indicaties bij jongeren die deelnemen aan Tools4U, waardoor Tools4U niet geïndiceerd was. Met de landelijke invoering van het LIJ, waarbij een inschatting van het recidiverisico standaard onderdeel van het raadsonderzoek zal worden, kan verholpen worden dat jongeren ten onrechte verwezen worden naar Tools4U.

Er zijn geen aanwijzingen dat jongeren die voldoen aan de criteria van Tools4U niet verwezen worden naar de interventie; dus dat er sprake is van onterechte exclusie. Het aantal Tools4U verwijzingen per regio komt echter niet in alle regio's overeen met het aantal dat op basis van het totale aantal strafonderzoeken verwacht kan worden.

De uitval van Tools4U (niet afgemaakte trainingen) in het huidige onderzoek was 9%, wat vergelijkbaar is met het door Spanjaard e.a. (2012) gerapporteerde percentage (9%-12% in 2011-2012). Er zijn geen verschillen gevonden in leeftijd, motivatie, vaardigheden, etniciteit of geslacht tussen jongeren die de training voltooiën en de uitvallers, waardoor selectieve uitval onwaarschijnlijk lijkt.

Uitvoering

Op basis van de trainerrapportage en rapportage van de deelnemende jongeren kan geconcludeerd worden dat de belangrijkste technieken uit de Top 10 en de verplichte onderdelen van Tools4U in voldoende mate ingezet worden, ruim boven de door Durlak en DuPré geformuleerde 60% (2008). Op basis daarvan kan gesteld worden dat de programma-integriteit voldoende is. Alleen het opgeven van de huiswerkopdrachten en de aanwezigheid van het ouderevaluatieformulier halen deze norm niet.

Daarnaast blijkt dat de aanwezigheid van ouders bij de eindbijeenkomst de 60% maar net haalt. Wanneer gesteld wordt dat één keer geen huiswerk meegeven nog valt binnen de acceptabele invulling van de huiswerkeis in de handleiding, dan wordt in 80% van de gevallen voldoende huiswerk meegegeven en is er ook ten aanzien van deze eis voldoende programma-integriteit. Bij de plusvariant blijken de verplichte technieken in mindere mate te worden ingezet (beeldschermenopdracht, 79%; gedragsoefening, 68%), maar deze percentages zijn nog altijd voldoende hoog om van programma-integriteit te kunnen spreken (hoger dan 60%; Durlak & Dupré, 2008).

Hoewel een aantal technieken bij sommige vaardigheidstekorten vaker of juist minder vaak ingezet blijkt te worden, kunnen de ingezette technieken niet één op één aan de betreffende tekorten gekoppeld worden. Er kan daarom vooralsnog niet vastgesteld worden of er sprake is van aansluiten van ingezette technieken op bestaande tekorten.

Daarnaast is de programma-integriteit ten aanzien van de supervisie onderzocht. De feedbackstructuur blijkt niet altijd naar behoren te verlopen. In slechts 32% van de gevallen wordt de competentie- en delictanalyse op tijd naar de supervisors verstuurd en in hooguit een derde van de gevallen krijgen trainers feedback op de competentieanalyse, delictanalyse, het trainingsplan en de eindrapportage.

Tenslotte is bekeken of er verbetering opgetreden is sinds de vorige procesevaluatie. De ouderbetrokkenheid in de zin van aanwezigheid bij kennismaking of eindgesprek blijkt niet te zijn toegenomen sinds 2009, maar het aantal ingezette plusvarianten wel. De training en supervisie blijken gemiddeld beter te verlopen dan in 2009: van de 53 trainers voldoen 41 trainers aan de opleidingsvereisten en de overige 12 zijn op dit moment nog in opleiding. Wel is het versturen en ontvangen van feedback op de competentie- en delictanalyse een aandachtspunt. Dit blijkt in onvoldoende mate te gebeuren.

Programmadoelen

Na afloop van de training blijken jongeren significante veranderingen te laten zien op de meeste onderzochte vaardigheden. Jongeren laten verbeteringen zien ten aanzien van denkfouten (HIT), impulsiviteit (APSD), sociale informatieverwerking (SIP-AEQ), coping (UCL), competentiebeleving (CBSA) en de domeinen gezin en vaardigheden van het LIJ.

Wanneer er onderscheid gemaakt wordt tussen jongeren die bij voormeting vaardigheidstekorten rapporteerden en jongeren die ze niet rapporteerden, blijkt dat vrijwel alle jongeren die bij de voormeting vaardigheidstekorten hadden een verbetering laten zien. Jongeren die bij de voormeting geen vaardigheidstekorten hebben, laten meestal geen verandering en in enkele gevallen zelfs achteruitgang zien. Ouders straffen (VSOG) vaker, wanneer zij dat bij aanvang van de training weinig deden; op overige vaardigheden laten zij geen veranderingen zien. Voor de

veranderingen maakte het niet uit of de jongeren een delict gepleegd hadden of de interventie voor spijbelen opgelegd hadden gekregen.

Vervolgens is onderzocht welke deelnemer- en programmakenmerken samenhangen met veranderingen in vaardigheidstekorten. Hieruit blijkt dat er relatief weinig significante veranderingen zijn. Ten aanzien van een paar vaardigheden laten jongere, autochtone, mannelijke deelnemers meer veranderingen in positieve richting zien. Jongeren met de plusvariant lieten niet meer of minder veranderingen zien dan jongeren met de individuele variant van Tools4U. Als trainers meer Top 10 technieken inzetten, laten jongeren meer positieve veranderingen zien ten aanzien van het toekennen van vijandige bedoelingen, negatieve emotionele reacties en actief aanpakken van problemen.

Algemene conclusie

In antwoord op de vraag of de juiste doelgroep bereikt wordt, kan gesteld worden dat indicatie en selectie voor Tools4U nog verbeterd kan worden. Er wordt nog onvoldoende gebruik gemaakt van gestandaardiseerde selectie-instrumenten, waardoor jongeren met een te laag recidiverisico en jongeren die geen delict gepleegd hebben (spijbelaars) toch Tools4U opgelegd krijgen. Ook is er bij een deel van de jongeren (23%) sprake van contra-indicaties, meestal de aanwezigheid van ADHD (17%), waardoor zij mogelijk onterecht geïnccludeerd zijn. Ouders van jongeren met de plusvariant van Tools4U wijken in vaardigheidstekorten niet af van ouders van jongeren met de individuele variant. Wellicht kan betere indicatie en selectie ook daar verandering in brengen. Het overgrote deel van de jongeren dat Tools4U krijgt, voldoet echter aan de indicatiecriteria van de interventie, voor zover dat in dit onderzoek vastgesteld kon worden. Bovendien blijkt er weinig sprake te zijn van onterechte exclusie; de jongeren voldoen over het algemeen aan de doelgroepkenmerken en ook zijn er geen aanwijzingen voor selectieve uitval.

In antwoord op de vraag of de training uitgevoerd wordt zoals omschreven in de handleiding, kan gesteld worden dat er op bijna alle onderdelen sprake is van voldoende - of zelfs ruim voldoende - programma-integriteit uitgaande van de 60% norm van Durlak en Dupre (2008). Ouderbetrokkenheid blijft – net zoals in de procesevaluatie van 2009 (Bosma et al., 2011) – kwetsbaar en is kennelijk ook moeilijk te beïnvloeden. Alleen ten aanzien van de supervisie-vereisten laat de programma-integriteit nog te wensen over: trainers krijgen niet zoals voorgeschreven bij elke training feedback op de trainingsrapportages.

Doeltreffendheid lijkt op basis van dit onderzoek aannemelijk. Vaardigheidstekorten zijn na afloop van de training in het algemeen afgenomen en adequate vaardigheden zijn versterkt. Jongeren laten verbeteringen zien ten aanzien van denkfouten (HIT), impulsiviteit (APSD), sociale informatieverwerking (SIP-AEQ), coping (UCL), competentiebeleving (CBSA) en de domeinen gezin en vaardigheden van het LIJ. Vooral jongeren die bij aanvang van de training vaardigheidstekorten hebben gerapporteerd, laten na de training verbeteringen zien op de betreffende vaardigheden. Ouders laten amper veranderingen zien na afloop van de trainingen. Overigens dient opgemerkt te worden dat Tools4U een vrij korte interventie voor een niet zo zware groep delinquente jongeren is, waardoor relatief kleine effecten te verwachten waren.

Omdat de interventie uitgevoerd wordt zoals bedoeld, is het nu tijd om te onderzoeken of deze positieve veranderingen toegeschreven kunnen worden aan de interventie Tools4U. Dit betekent dat het huidige onderzoek uitgebreid kan worden met een controlegroep, zodat uitspraken over de effectiviteit van de training gedaan kunnen worden. Bij deze vervolgstudie kan onderzocht worden in hoeverre Tools4U jongeren meer vooruitgang laten zien dan bij een andere

strafmaatregel. Om uiteindelijk ook van effectiviteit in het voorkomen van recidive te kunnen spreken, is het aan te bevelen om de huidige onderzoeksgegevens aan te vullen met officiële delinquentiedata (recidivecijfers) over langere termijn.